

Tempus

544343-TEMPUS-1-2013-
1-LT-TEMPUS-SMHES
Number of the Grant Agreement
2013-4580/001-001

Education for
Leadership,
Intelligence and Talent
Encouraging

Проект TEMPUS «Освіта для лідерства, інтелігентності та розвитку таланту»
Інститут вищої освіти НАПН України

І. О. Линьова

Підготовка та розвиток молодих дослідників в університеті на основі парадигми лідерства

Tempus

544343-TEMPUS-1-2013-
1-LT-TEMPUS-SMHES
Number of the Grant Agreement
2013-4580/001-001

Education for
Leadership,
Intelligence and Talent
Encou

**Проект TEMPUS «Освіта для лідерства, інтелігентності та розвитку таланту»
Інститут вищої освіти НАПН України**

І. О. Линьова

Підготовка та розвиток молодих дослідників в університеті на основі парадигми лідерства

Навчальний посібник

Київ 2016

УДК 316.42:303.82-057.4](477)(07)
ББК 88.5я7+65.050.2(4Укр)я7
Л59

Рекомендовано до друку Вченою радою Інституту вищої освіти
Національної академії педагогічних наук України
(протокол № 7 від 1 липня 2016 р.)

Рецензенти:

Л. В. Гонюкова, доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри державної політики та суспільного розвитку Національної академії державного управління при Президентові України;

С. А. Калашнікова, доктор педагогічних наук, професор, директор Інституту вищої освіти Національної академії педагогічних наук України.

Линьова І. О.

Л59 Підготовка та розвиток молодих дослідників в університеті на основі парадигми лідерства : навчальний посібник / Линьова І. О. – К. : ДП «НВЦ «Пріоритети», 2016. – 40 с.
ISBN 978-617-7288-69-4

Публікацію здійснено у межах Проекту Програми TEMPUS «Освіта для лідерства, інтелігентності та розвитку таланту» (ELITE – Education for Leadership, Intelligence and Talent Encouraging) – URL: <http://elite-project.eu>

This publication has been funded with support from the European Union. The publication reflects the views only of the authors, and the Union cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

УДК 316.42:303.82-057.4](477)(07)
ББК 88.5я7+65.050.2(4Укр)я7

ISBN 978-617-7288-69-4

© Проект Програми TEMPUS «Освіта для лідерства, інтелігентності та розвитку таланту» (ELITE – Education for Leadership, Intelligence and Talent Encouraging)
© Линьова І. О., 2016

Опис модуля

Мета модуля – формування та розвиток професійної компетентності керівника докторської програми на основі парадигми лідерства.

Цільова аудиторія – наукові керівники докторської підготовки, завідувачі аспірантури та докторантури закладів вищої освіти (далі – ЗВО).

Тематичний план модуля:

- Тема 1. Основи забезпечення якості докторської підготовки в університеті
- Тема 2. Профіль молодого дослідника та профіль керівника докторської програми
- Тема 3. Командне лідерство у процесі підготовки молодого дослідника в університеті

Результати навчання:

очікується, що після завершення модуля студент буде:

знати:

- основи забезпечення якості у закладі вищої освіти;
- розуміти основні підходи та принципи забезпечення якості докторської підготовки у закладі вищої освіти на основі парадигми лідерства;

вміти:

- організувати процес підготовки майбутніх докторів філософії на засадах лідерства;
- забезпечувати якість докторської підготовки;

володіти здатністю:

- аналізувати та критично оцінювати підходи і принципи забезпечення якості докторської підготовки у закладі вищої освіти;
- взаємодіяти у команді та проявляти лідерські якості;
- мислити інноваційно та креативно.

Структурно-логічна схема модуля

Модуль – підготовка та розвиток молодих дослідників в університеті на основі парадигми лідерства
Мета модуля – формування та розвиток професійної компетентності керівника докторської програми на основі парадигми лідерства
Цільова аудиторія – наукові керівники докторської підготовки, завідувачі аспірантури та докторантури ЗВО

Теми	Результати навчання	Методи навчання в аудиторії	Самостійна робота Методи оцінювання результатів навчання
Тема 1. <i>Основи забезпечення якості докторської підготовки в університеті</i>	<i>Розуміння</i> основ забезпечення якості у закладі вищої освіти <i>Вміння</i> аналізувати теоретичні положення щодо забезпечення якості докторської підготовки у ЗВО. <i>Вміння</i> аналізувати та критично оцінювати принципи забезпечення якості докторської підготовки у ЗВО	Лекція-презентація Практичні заняття	Ознайомлення з рекомендованими джерелами Практичне завдання
Тема 2. <i>Профіль молодого дослідника та профіль керівника докторської програми</i>	<i>Здатність</i> аналізувати та критично оцінювати вимоги до молодих дослідників та їхніх керівників	Лекція-презентація Практичне заняття	Ознайомлення з рекомендованими джерелами Практичне завдання
Тема 3. <i>Командне лідерство у процесі підготовки молодого дослідника в університеті</i>	<i>Вміння</i> організувати процес підготовки майбутніх докторів філософії на засадах лідерства <i>Здатність</i> до взаємодії у команді та прояву лідерських якостей	Лекція-презентація Практичне заняття	Ознайомлення з рекомендованими джерелами Індивідуальне практичне завдання

Структура та обсяг	Аудиторна робота	Самостійна робота
Тема 1.	2 год.	3 год.
Тема 2.	2 год.	3 год.
Тема 3.	2 год.	3 год.
Всього – 15 год., 0,5 кредиту	6 год.	9 год.

Підсумковий контроль:

- Тест
- Презентація виконаного індивідуального практичного завдання

Тема 1. Основи забезпечення якості докторської підготовки в університеті

Теоретичний матеріал

Забезпечення якості вищої освіти

Освіта поступово перетворюється у сферу проектування людиною власного майбутнього, створення ідей, прогнозів, які забезпечать якість протягом її життя. Процес упровадження нової парадигми освіти України, в тому числі і на засадах лідерства, безпосередньо пов'язаний з участю у Болонському процесі. Болонський процес – це подальший розвиток основних положень Болонської декларації з метою створення і функціонування загальноєвропейського простору вищої освіти і загальноєвропейського простору досліджень як двох основних принципів суспільства, заснованих на знаннях, супроводжується формуванням загального освітнього і наукового простору, розробкою єдиних критеріїв і стандартів у цій галузі, де якість освіти є основою¹.

Якість вищої освіти	Характеристика вищої освіти, що відображає відповідність результатів навчання, освітніх процесів та інституційних умов актуальним цілям розвитку особи і суспільства. Якість вищої освіти є ключовим поняттям Болонського процесу. З метою її забезпечення розроблено Рамку кваліфікацій Європейського простору вищої освіти (2005 р.), Європейські стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості вищої освіти (2005 р.), утворено Європейську асоціацію забезпечення якості вищої освіти (2004 р.) та Європейський реєстр забезпечення якості вищої освіти (2008 р.)» ² .
	Закон України «Про вищу освіту» трактує якість вищої освіти як «рівень здобутих особою знань, умінь, навичок, інших компетентностей, що відображає її компетентність відповідно до стандартів вищої освіти» ³ .

Управління якістю освіти є обов'язковою складовою державного управління освітою в Україні, частиною управлінської діяльності у сфері освіти. Воно визначене як один із пріоритетних напрямів державної освітньої політики України, спрямоване на забезпечення конституційного права громадян на рівний доступ до якісної освіти. Отже, проблема якості вищої освіти віднесена до концептуальних у реформуванні сфери освіти.

Система забезпечення якості вищої освіти в Європі окреслена у «Стандартах і рекомендаціях щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти» (далі ESG – Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area), що набрав чинності у 2015 році. У цьому документі визначено перелік Європейських стандартів забезпечення якості вищої освіти, що складається з⁴:

- зовнішнього забезпечення якості вищої освіти;
- забезпечення якості у діяльності (незалежних або державних) агенцій із зовнішнього забезпечення якості;
- внутрішнього забезпечення якості у вищих навчальних закладах.

1

Від контролю до культури якості: перезавантаження процесів забезпечення якості в українській вищій школі : практичний посібник / за ред. С. Гришко, Т. Добка, О. Кайкової, В. Терзіяна, Т. Тіхонена. – Львів : Видавництво «Компанія «Манускрипт», 2014. – 168 с.

2

Національний освітній глосарій: вища освіта. – 2-ге вид. перероб. і доп. / авт.-уклад. : В. М. Захарченко, С. А. Калашнікова, В. І. Луговий, А. В. Ставицький, Ю. М. Рашкевич, Ж. В. Таланова ; за ред. В. Г. Кременя. – К. : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2014. – 100 с.

3

Закон України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>

4

Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area, 2015. – 22 p. – URL: <http://www.enqa.eu/index.php/home/esg/>

5

Лукіна Т. О. Управління якості освіти // Енциклопедія освіти / Академія пед. наук України ; голов. ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – С. 945–946.

6

Стратегія реформування вищої освіти в Україні до 2020 року (проект): проект розроблено Робочою групою під керівництвом Міністерства освіти і науки України, видання за підтримки USAID from the American people. – К., 2014. – С. 6.

7

Від контролю до культури якості: перезавантаження процесів забезпечення якості в українській вищій школі : практичний посібник / за ред. С. Гришко, Т. Добка, О. Кайкової, В. Терзіяна, Т. Тихонена. – Львів : Видавництво «Компанія «Манускрипт», 2014. – 168 с.

8

Закон України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>

9

Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area 2015., 6 p. – URL: <http://www.enqa.eu/index.php/home/esg/>

10

Правові засади реалізації болонського процесу в Україні : монографія / колектив авторів: Бугров В., Гожи́к А., Жданова К., Зарубінська І., Захарченко В., Калашнікова С., Козієвська О., Личенкова І., Луговий В., Оржель О., Рашкевич Ю., Таланова Ж., Шитікова С. ; за заг. ред. В. Лугового, С. Калашнікової. – К. : ДП «НВЦ «Пріоритети», 2014. – С. 14–16.

Управління якістю освіти	специфічний вид суспільної діяльності, що спрямована на підтримку та поліпшення якості і результативності функціонування галузі освіти в цілому та загальноосвітнього, культурного і професійного рівня підготовки молоді; це процес переведення якості освіти як об'єкта управлінського впливу в стан, що характеризується заздалегідь визначеними й обґрунтованими показниками якості освіти ⁵ .
---------------------------------	---

Внутрішня самооцінка діяльності та незалежне зовнішнє оцінювання діяльності і стану закладу є обов'язковою вимогою Європейської асоціації забезпечення якості (ENQA).

Отже, проблема якості освіти є пріоритетною для освітньої політики України. У проекті «Стратегії реформування вищої освіти в Україні до 2020 року» в Розділі I. Оцінка стану вищої освіти п. 4 «Вища освіта і наука» підкреслено, що «вища освіта завжди поєднувалась із науковими дослідженнями. Світові рейтинги університетів значною мірою визначаються обсягами і результатами наукових досліджень... Стан наукової, науково-технічної сфери за ці роки різко погіршився: скорочено обсяг замовлень на наукову та науково-технічну продукцію, скоротилася кадрова та матеріальна база проведення досліджень та розробок, різко зменшилася результативність самої науки»⁶.

Взаємодія у так званому трикутнику знань (освіта – наука – інновації) і є основним напрямом розвитку вищої освіти. Таким чином, результат вищої освіти визначається:

- розвитком громадянського суспільства;
- розвитком національної науки у світових масштабах;
- конкурентоспроможним розвитком національного виробництва⁷.

Стандарти освітньої діяльності	«сукупність мінімальних вимог до кадрового, навчально-методичного, матеріально-технічного та інформаційного забезпечення освітнього процесу вищого навчального закладу і наукової установи» (Закон України «Про вищу освіту» (Розділ III. Стандарти освітньої діяльності та вищої освіти. Статті 9–10).
Стандарти вищої освіти	«сукупність вимог до змісту та результатів освітньої діяльності вищих навчальних закладів і наукових установ за кожним рівнем вищої освіти в межах кожної спеціальності» ⁸ (Розділ III. Стандарти освітньої діяльності та вищої освіти. Статті 9–10).

На думку В. Лугового, стандарти вищої освіти є основою оцінки якості вищої освіти та професійної підготовки, а також якості освітньої діяльності вищих навчальних закладів незалежно від їх типів, рівнів акредитації та форм навчання¹⁰.

ESG⁹ ґрунтуються на таких чотирьох принципах забезпечення якості Європейського простору вищої освіти (European Higher Education Area, далі – EHEA):

- вищі навчальні заклади несуть основну відповідальність за якість своїх освітніх послуг та забезпечення цієї якості;
- система забезпечення якості реагує на розмаїтість систем вищої освіти, навчальних закладів, програм і студентів;
- система забезпечення якості підтримує розвиток культури якості;
- система забезпечення якості враховує потреби та очікування студентів, усіх інших залучених сторін і суспільства.

Основні підходи забезпечення якості докторської підготовки

Проблеми забезпечення якості вищої освіти та докторської підготовки у Болонському процесі почали активно обговорюватися з 2003 року на зустрічі міністрів, відповідальних за вищу освіту у Берліні і останнє десятиріччя залишаються одними з пріоритетних.

Таблиця 1

Проблема забезпечення якості докторської підготовки в документах Європейського простору вищої освіти

Документ	Зміст
Комюніке конференції європейських міністрів, відповідальних за вищу освіту у Празі (травень 2001 р.) ¹¹	<ul style="list-style-type: none"> ■ розширення привабливості європейської вищої освіти для жителів Європи та інших частин світу; ■ зрозумілість і сумісність європейських ступенів вищої освіти в усьому світі мають бути посилені розробленням загальної рамки кваліфікацій, а також чіткими та послідовними механізмами забезпечення якості й акредитації / сертифікації; ■ якість вищої освіти і наукових досліджень є і має бути визначальним чинником (детермінантою) міжнародної привабливості і конкурентоспроможності Європи.
Комюніке конференції європейських міністрів, відповідальних за вищу освіту у Берліні (вересень 2003 р.) ¹²	<ul style="list-style-type: none"> ■ проголошено інтеграцію ЕНЕА та Європейського дослідницького простору (European Research Area, далі – ERA). ЕНЕА та ERA – дві опори суспільства, що базується на знаннях; ■ створення більш тісних зв'язків між просторами у «Європі знань»; важливість досліджень як складової (інтегрованої) частини вищої освіти, дослідницького навчання і підтримки міждисциплінарності в досягненні рівня якості вищої освіти та посилення конкурентоспроможності європейської вищої освіти у світі; ■ має бути посилена мультидисциплінарність «третього циклу»; слід заохочувати спільне присудження університетами різних країн вчених ступенів (joint degrees); багатофункціональні навички, що уможливають фахову мобільність (transferable skills), мають увійти до програм докторської освіти й підготувати докторантів для працевлаштування поза академічним світом; пріоритетом на наступні роки було визначено забезпечення якості.
Комюніке конференції європейських міністрів, відповідальних за вищу освіту у Бергені (травень 2005 р.) ¹³	<ul style="list-style-type: none"> ■ кваліфікації докторського рівня мають бути повністю об'єднані із всеохоплюючою структурою кваліфікації ЕНЕА на основі підходу, орієнтованого на результат; ■ центральним компонентом докторської підготовки є розвиток знання завдяки оригінальному науковому дослідженню; ■ навчальне навантаження для третього циклу у більшості країн відповідає 3–4 рокам навчання з повним навчальним днем; ■ забезпечення докторських програм міждисциплінарної підготовки та формування навичок (загальних, універсальних компетенцій), що дасть змогу задовольнити потреби широкого ринку працевлаштування; ■ збільшення кількості кандидатів на докторський ступінь, які обирають науково-дослідну кар'єру; ■ уникання зайвого регулювання докторських програм; ■ кваліфікації докторського рівня (доктор філософії) мають бути повністю узгоджені із загальною рамкою кваліфікації ЕНЕА на основі результатно-орієнтованого підходу.

11

Towards the European Higher Education Area. Communiqué of the meeting of European Ministers in charge of Higher Education in Prague on May 19th 2001. – URL: http://www.ehea.info/Uploads/Declarations/Prague_communique.pdf

12

Communiqué of the Conference of Ministers responsible for Higher Education in Berlin on 19 September 2003. – URL: http://www.ehea.info/Uploads/Declarations/Berlin_Communique1.pdf

13

The European Higher Education Area – Achieving the Goals. Communiqué of the Conference of European Ministers Responsible for Higher Education, Bergen, 19–20 May 2005. – URL: http://www.ehea.info/Uploads/Declarations/Bergen_Communique1.pdf

14

London Communiqué Towards the European Higher Education Area: responding to challenges in a globalised world, 18 May 2007. – URL: http://www.ehea.info/Uploads/Declarations/London_Communique.pdf

15

Leuven and Louvain-la-Neuve, 28–29 April 2009. – URL: http://www.ehea.info/Uploads/Declarations/Leuven_Louvain-la-Neuve_Communicu%C3%A9_April_2009.pdf

16

Budapest-Vienna Declaration on the European Higher Education Area, March 12, 2010. – URL: http://www.ehea.info/Uploads/Declarations/Budapest-Vienna_Declaration.pdf

17

Making the Most of Our Potential: Consolidating the European Higher Education Area Bucharest Communiqué (final version). – URL: <http://www.ehea.info/Uploads/%281%29/Bucharest%20Communiqu%202012%281%29.pdf>

18

Правові засади реалізації болонського процесу в Україні : монографія / колектив авторів: Бугров В., Гожи́к А., Жданова К., Зарубінська І., Захарченко В., Калашнікова С., Козієвська О., Ліньова І., Луговий В., Оржель О., Рашкевич Ю., Таланова Ж., Шитікова С. ; за заг. ред. В. Лугового, С. Калашнікової. – К. : ДП «НВЦ «Пріоритети», 2014. – С. 14–16.

19

Yerevan, 14–15 May 2015. – URL: http://www.ehea.info/Uploads/SubmittedFiles/5_2015/112705.pdf

Документ	Зміст
Комюніке конференції європейських міністрів, відповідальних за вищу освіту в Лондоні (травень 2007 р.) ¹⁴	<ul style="list-style-type: none"> розробка та функціонування широкого кола докторських програм, пов'язаних із загальною Рамкою кваліфікацій ЕНЕА та виключення надмірного їх регулювання; розвиток третього циклу, підвищення статусу, перспектив кар'єрного зросту та фінансування дослідників-початківців є суттєвими передумовами досягнення європейських цілей щодо поліпшення можливостей здійснення наукової діяльності, підвищення якості та конкурентоспроможності вищої освіти в Європі; необхідність докладання зусиль щодо запровадження докторських програм як складової інституційних стратегій і політик.
Комюніке конференції європейських міністрів, відповідальних за вищу освіту у Льовені / Лувен-ла-Неві (квітень 2009 р.) ¹⁵	<ul style="list-style-type: none"> підсумувало досягнення Болонського процесу та визначило пріоритети для ЕНЕА на наступне десятиріччя; вища освіта базуватиметься на майстерності у дослідженнях і таким чином сприятиме розвитку інновацій і творчості у суспільстві; кількість дослідників (із високим рівнем володіння науково-дослідницькими компетентностями) має зростати; докторські програми мають забезпечувати високу якість дисциплінарного наукового дослідження та більшою мірою доповнюватися міждисциплінарними та міжгалузевими програмами.
Будапештсько-Віденська декларація про Європейський простір вищої освіти (березень 2010 р.) ¹⁶	<ul style="list-style-type: none"> офіційно відкрила роботу «конкурентоспроможного на міжнародному рівні та привабливого ЕНЕА», у становленні якого ключова роль належить академічній спільноті – керівникам закладів освіти, викладачам, дослідникам, адміністративному персоналу і студентам. «Шляхом постійного розвитку, розширення та зміцнення ЕНЕА, його взаємодії з ERA, Європа зможе успішно відповідати на виклики наступного десятиріччя».
Комюніке конференції міністрів, відповідальних за вищу освіту у Бухаресті (квітень 2012 р.) ¹⁷	<ul style="list-style-type: none"> забезпечення якості є надзвичайно важливим для побудови довіри та посилення привабливості пропозицій ЕНЕА, у тому числі забезпечення закордонної освіти; вищі навчальні заклади інноваційно сприяли сталому розвитку, а тому вища освіта має забезпечити більш міцний зв'язок між дослідженням, викладанням і навчанням на всіх рівнях; сприяти якості, прозорості, здатності до працевлаштування та мобільності на третьому циклі, водночас будуючи додаткові зв'язки між ЕНЕА та ERA¹⁸.
Комюніке конференції міністрів, відповідальних за вищу освіту в Єревані (травень 2015 р.) ¹⁹	<ul style="list-style-type: none"> суспільна відповідальність за вищу освіту, академічну свободу, автономію навчальних закладів і прихильність до інтеграції; підвищення якості та відповідності навчання і викладання є головною місією Європейського простору вищої освіти; сприяння працевлаштуванню випускників протягом усього їхнього трудового шляху.

Коротка історична довідка етапів європейського формування структурованих докторських програм – третього циклу вищої освіти протягом першого десятиріччя Болонського процесу засвідчила, що формування докторської освіти нового типу відбувалося, але офіційно ця проблема була поставлена на порядок денний у 2003 році в Берліні на конференції міністрів, відповідальних за вищу освіту, де докторська підготовка була офіційно інтегрована у цей процес та проголошено інтеграцію EHEA та ERA, які є двома опорами суспільства, що²⁰:

- базуються на знаннях;
- потребують створення більш тісних зв'язків між просторами у «Європі знань»;
- демонструють важливість досліджень як складової (інтегрованої) частини вищої освіти, дослідницького навчання і підтримки міждисциплінарності в досягненні рівня якості вищої освіти та посилення конкурентоспроможності європейської вищої освіти у світі.

Висновок

Аналіз Болонських декларацій і комюніке міністрів, відповідальних за вищу освіту у EHEA, дав змогу констатувати, що підходи до забезпечення якості докторських програм у Європейському освітньо-дослідницькому просторі останнє десятиріччя формуються на таких основах:

- Рівень докторської підготовки розглядається як зона перетину EHEA та ERA.
- Одним із пріоритетів було визначено забезпечення якості (в тому числі і докторських програм), що є основою розвитку EHEA та здійснюється на загальноєвропейському, національному і рівні ЗВО.
- Докторські програми необхідно розглядати як частину неперервного процесу реалізації трициклової вищої освіти; центральним компонентом третього циклу є розвиток знання завдяки оригінальному та самостійному дослідженню.
- Докторська підготовка є не тільки третім циклом відповідно до системи структурованої кваліфікації EHEA (The Framework of Qualifications for the European Higher Education Area – FQ-EHEA), але і першим етапом кар'єри молодого дослідника.
- Докторським програмам мають бути притаманні студентоцентрований та компетентнісний (результативний) підходи.

Принципи забезпечення якості докторської підготовки

Одним із напрямів інтеграції EHEA та ERA стало віднесення докторської підготовки до третього циклу вищої освіти. Одним із пріоритетів на наступні роки було визначено забезпечення якості. У січні 2004 р. European University Association (EUA – Європейська асоціація університетів) оголосила про подачу аплікаційних форм для участі в проєкті «Докторські програми для Європейського суспільства знань» (2004–2005). Із 143 університетів, які подали заявки було вибрано 49 із 25 країн.

У лютому 2005 р. на семінарі у Зальцбурзі за результатом Проєкту було сформульовано 10 Зальцбурзьких принципів, що характеризують структуровані докторські програми. Рішення Зальцбурзького семінару було підтримано на зустрічі міністрів відповідальних за вищу освіту у EHEA у Бергені. У Бергенському комюніке (травень 2005 р.) у III частині «Майбутні виклики та пріоритети» одним із ключових орієнтирів визначено вищу освіту та дослідницьку діяльність.

Розглянемо детальніше десять базових принципів «Зальцбург I – 2005», що стали заключним результатом дискусії²¹:

- Докторські програми (PhD) забезпечують поширення знань завдяки проведенню оригінальних наукових досліджень.
- Докторські програми є важливою частиною університетської стратегії та політики.

20

Communiqué of the Conference of Ministers responsible for Higher Education in Berlin on 19 September 2003. – URL: http://www.ehea.info/Uploads/Declarations/Berlin_Communique1.pdf

21

Salzburg II Recommendations European universities' achievements since 2005 in implementing the Salzburg Principles. – URL: http://www.eua.be/Libraries/Publications_homepage_list/Salzburg_II_Recommendations.sflb.ashx

22

Leuvenand Louvain-la-Neuve, 28–29 April 2009. – URL: http://www.ehea.info/Uploads/Declarations/Leuven_Louvain-la-Neuve_Communicu%C3%A9_April_2009.pdf

23

Правові засади реалізації болонського процесу в Україні : монографія / колектив авторів: Бугров В., Гожик А., Жданова К., Зарубінська І., Захарченко В., Калашнікова С., Козієвська О., Линьова І., Луговий В., Оржель О., Рашкевич Ю., Таланова Ж., Шитікова С. ; за заг. ред. В. Лугового, С. Калашнікової. – К. : ДП «НВЦ «Пріоритети», 2014. – С. 14–16.

24

Salzburg II Recommendations European universities' achievements since 2005 in implementing the Salzburg Principles. – URL: http://www.eua.be/Libraries/Publications_homepage_list/Salzburg_II_Recommendations.sflb.ashx

25

Правові засади реалізації болонського процесу в Україні : монографія / колектив авторів: Бугров В., Гожик А., Жданова К., Зарубінська І., Захарченко В., Калашнікова С., Козієвська О., Линьова І., Луговий В., Оржель О., Рашкевич Ю., Таланова Ж., Шитікова С. ; за заг. ред. В. Лугового, С. Калашнікової. – К. : ДП «НВЦ «Пріоритети», 2014. – С. 10.

26

Закон України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>

- Різноманіття європейських докторських програм як потужний аспект, що має бути підкріплений їх високою якістю.
- Докторанти є молодими дослідниками, які роблять важливий внесок у розвиток науки.
- Ключову роль відіграють наукові керівники та атестація роботи. Оцінювання результатів базується на прозорій угоді про взаємну відповідальність між докторантом, науковим керівником та інституцією.
- Досягнення «критичної маси» (достатньої кількості): перехід до міжнародної, національної та регіональної співпраці.
- Докторські програми мають виконуватися протягом визначеного часу: 3 або 4 роки навчання.
- Підтримка інноваційних структур для проведення міждисциплінарних докторських досліджень.
- Зростання мобільності: забезпечення як географічної, так і міждисциплінарної та міжнародної співпраці з університетами та іншими партнерами.
- Забезпечення необхідного фінансування: розвиток якісних докторських програм потребує належного і стабільного фінансування.

Комюніке конференції у Льовені / Лувен-ла-Неве (квітень 2009 р.) підсумувало досягнення Болонського процесу та визначило пріоритети для ENEA на наступне десятиріччя. Основними принципами забезпечення якості докторської підготовки на зустрічі міністрів були визнані такі²²:

- Вища освіта базуватиметься на майстерності у дослідженнях і таким чином сприятиме розвитку інновацій і творчості у суспільстві.
- Кількість дослідників (із високим рівнем володіння науково-дослідними компетентностями) має зростати.
- Докторські програми мають забезпечувати високу якість дисциплінарного наукового дослідження та більшою мірою доповнюватися міждисциплінарними та міжгалузевими програмами.

Новим етапом перегляду ролі керівництва докторськими програмами стали принципи, затверджені форумом «Зальцбург II» у 2010 році²³:

- Інституційна політика докторської підготовки ґрунтується на дослідницькій стратегії.
- Чітко визначено відповідальність у взаємовідносинах «докторант–керівник–навчальний заклад».
- Наукове керівництво визначено ключовим аспектом забезпечення якості та має бути колективною роботою з чітко визначеними обов'язками головного керівника, контролюючого органу, докторанта, докторської студії, науково-дослідної групи та установи²⁴.

На VI Загальних зборах European University Association (EUA), що відбулися у Варшаві (червень 2013 р.) піднімалася проблема глобалізації та забезпечення якості докторської освіти, підкреслювалося, що структуровані докторські програми стають «нормою для докторської освіти», розглядалися нові вимоги до управління та можливості запровадження докторських шкіл²⁵.

Пропонуємо розглянути принципи, відображені у новому Законі України «Про вищу освіту» 2014 р. відповідно до Болонського процесу.

- У II розділі (Рівні, ступені та кваліфікації вищої освіти) Закону у ст. 5 п. 1 визначено, що «Третій (освітньо-науковий) рівень вищої освіти відповідає восьмому кваліфікаційному рівню Національної рамки кваліфікацій і передбачає здобуття особою теоретичних знань, умінь, навичок та інших компетентностей, достатніх для продукування нових ідей, розв'язання комплексних проблем у галузі професійної та / або дослідницько-інноваційної діяльності, оволодіння методологією наукової та педагогічної діяльності, а також проведення власного наукового дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення»²⁶.

- У п. 2. цієї статті пояснюється, що «здобуття вищої освіти на кожному рівні вищої освіти передбачає успішне виконання особою відповідної освітньої (освітньо-професійної чи освітньо-наукової) або наукової програми, що є підставою для присудження відповідного ступеня вищої освіти». П. 6. чітко визначає статус доктора PhD: «Доктор філософії – це освітній і водночас перший науковий ступінь, що здобувається на третьому рівні вищої освіти на основі ступеня магістра. Ступінь доктора філософії присуджується спеціалізованою вченою радою вищого навчального закладу або наукової установи в результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти відповідної освітньо-наукової програми та публічного захисту дисертації у спеціалізованій вченій раді»²⁷.

27

Закон України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>

Висновок

Отже, основними принципами забезпечення якості докторських програм у Європейському просторі вищої освіти за останнє десятиріччя визначено:

- Центральним компонентом третього циклу є розвиток знання завдяки оригінальному дослідженню.
- Зкладам освіти, що надають вищу освіту, засновану на дослідженнях, потрібно проектувати та реалізовувати дослідну складову у всіх трьох циклах, мотивуючи студентів отримувати досвід проведення досліджень і стимулювати їхній інтерес до наукової кар'єри в академічній та інших сферах.
- Прозорість, здатність до працевлаштування та мобільності на третьому циклі навчання.

Практичне завдання

«Основи забезпечення якості докторської підготовки в університеті»

1. Оберіть для аналізу положення щодо забезпечення якості докторської підготовки в університеті.
2. Визначте заходи для імплементції обраних положень в університеті.

Шаблон для виконання

Положення	Заходи, що плануються для імплементції підходу

Практичне завдання

«Принципи забезпечення якості докторської підготовки в університеті»

1. Оберіть для аналізу 3 принципи забезпечення якості докторської підготовки.
2. Визначте заходи для реалізації принципів забезпечення якості докторської підготовки.

Шаблон для виконання

Принципи забезпечення якості докторської підготовки	Заходи для реалізації принципів

Список рекомендованих джерел

1. Від контролю до культури якості: перезавантаження процесів забезпечення якості в українській вищій школі : практичний посібник / за ред. С. Гришко, Т. Добка, О. Кайкової, В. Терзіяна, Т. Тіхонена. – Львів : Видавництво «Компанія «Манускрипт», 2014. – 168 с.
2. Закон України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
3. Національний освітній глосарій: вища освіта. – 2-ге вид. перероб. і доп. / авт.-уклад. : В. М. Захарченко, С. А. Калашнікова, В. І. Луговий, А. В. Ставицький, Ю. М. Рашкевич, Ж. В. Таланова ; за ред. В. Г. Кременя. – К. : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2014. – 100 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ihed.org.ua/images/doc/04_2016_glossariy_Visha_osvita_2014_tempus-office.pdf
4. Правові засади реалізації Болонського процесу в Україні : монографія / колектив авторів : Бугров В., Гожик А., Жданова К., Зарубінська І., Захарченко В., Калашнікова С., Козієвська О., Линьова І., Луговий В., Оржель О., Рашкевич Ю., Таланова Ж., Шитікова С. ; за заг. ред. В. Лугового, С. Калашнікової. – К. : ДП «НВЦ «Пріоритети», 2014. – 256 с.
5. Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG) Ухвалено Міністерською конференцією в Єревані, 14–15 травня 2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ihed.org.ua/images/doc/04_2016_ESG_2015.pdf

Тема 2. Профіль молодого дослідника та профіль керівника докторської програми

28

Закон України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>, п.4. – С. 8.

29

Рашкевич Ю. М. Болонський процес та нова парадигма вищої освіти : монографія / Ю. М. Рашкевич. – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2014. – С. 11.

30

Правові засади реалізації болонського процесу в Україні : монографія / колектив авторів: Бугров В., Гожик А., Жданова К. [та ін.] ; за заг. ред. В. Лугового, С. Калашнікової. – К. : ДП «НВЦ «Пріоритети», 2014. – С. 28–29, С. 60–61.

Теоретичний матеріал

Основні компетентності майбутнього доктора філософії

Компетентність	динамічна комбінація знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти ²⁸ .
-----------------------	---

Компетентнісний підхід у формуванні результатів навчання є системно-цілісним та охоплює всі рівні, починаючи з рамок кваліфікацій і закінчуючи навчальною дисципліною. У новому Законі «Про вищу освіту» (Розділ II Рівні, ступені та кваліфікації вищої освіти. Стаття 5.1.) визначено, що «третій (освітньо-науковий) рівень відповідає восьмому кваліфікаційному рівню національної рамки кваліфікацій і передбачає здобуття особою теоретичних знань, умінь, навичок та інших компетентностей, достатніх для продукування нових ідей, розв'язання комплексних проблем у галузі професійної та / або дослідницько-інноваційної діяльності, оволодіння методологією наукової та педагогічної діяльності, а також проведення власного наукового дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення». Кваліфікації докторського рівня (доктор філософії) повинні бути повністю узгоджені із загальною рамкою кваліфікації ЕНЕА на основі результатно-орієнтованого підходу²⁹ а також розроблені та визначені індикатори освітніх циклів – дескриптори (вимоги, характеристики, ознаки) результатів кожного з трьох циклів вищої освіти на національному та інституціональному рівнях.

Таблиця 2

Порівняння дескрипторів третього циклу навчання у Рамках кваліфікації ЕНЕА та України³⁰

Дескриптори третього циклу FQ-ЕНЕА	Опис кваліфікаційних рівнів НРК України
Здатність розв'язувати комплексні проблеми в галузі професійної та / або дослідницько-інноваційної діяльності, що передбачає глибоке переосмислення наявних і створення нових цілісних знань та / або професійної практики	
<i>Знання і розуміння</i>	<i>Знання</i>
Системне розуміння галузі навчання та досконале володіння дослідницькими вміннями й методами, пов'язаними з цією галуззю	Передові концептуальні та методологічні знання в галузі науково-дослідної та / або професійної діяльності і на межі предметних галузей
<i>Застосування знань і формування суджень</i>	<i>Уміння</i>
Здатність до критичного аналізу, оцінювання та синтезу нових і складних ідей. Здатність замислити, розробити, здійснити і застосувати суттєвий процес досліджень із науковою достовірністю; зробити завдяки оригінальному дослідженню внесок, який розширює межі знань шляхом розроблення предмета дослідження і заслуговує певної національної або міжнародної реферованої публікації	Критичний аналіз, оцінка та синтез нових і складних ідей. Розроблення та реалізація проектів, включаючи власні дослідження, які дають змогу переосмислити наявне та створити нове цілісне знання та / або професійну практику і розв'язання значущих соціальних наукових, культурних, етичних та інших проблем

Продовження табл. 2

Дескриптори третього циклу FQ-EHEA	Опис кваліфікаційних рівнів НРК України
<i>Комунікація</i>	<i>Комунікація</i>
Спілкуватися з колегами, широким академічним співтовариством і суспільством загалом у сфері свого експертного досвіду	Спілкування в діалоговому режимі з широкою науковою спільнотою та громадськістю в певній галузі наукової та / або професійної діяльності
<i>Навчальні навички (здатності)</i>	<i>Автономність і відповідальність</i>
Здатність сприяти в академічному і професійному контекстах технічному, спеціальному та культурному прогресу	Ініціювання інноваційних комплексних проектів, лідерство та повна автономність під час їх реалізації. Соціальна відповідальність за результати прийняття стратегічних рішень. Здатність саморозвиватися і самовдосконалюватися протягом життя, відповідальність за навчання інших

На нашу думку, доречно нагадати результати ще одного проекту Socrates-Tempus TUNING: «Гармонізація освітніх структур у Європі», методології розробки, перегляду, розвитку, впровадження і оцінювання навчальних програм для кожного з освітніх циклів (ступенів), визначених Болонською декларацією. Ключовими поняттями нової методології є компетентності та результати навчання. У проекті TUNING розглянуто два різні види компетентностей: академічні спеціальні (фахові) компетентності (subject specific competences) та загальні (generic competences, transferable skills) та, на думку Ю. Рашкевича «розвинуто концепцію компетентностей за єдиним комплексним підходом, коли розглядають здатності як динамічне поєднання властивостей, які роблять можливим компетентне виконання певного завдання, або як частину кінцевого продукту навчального процесу. Вважається, що компетентності містять знання і розуміння (теоретичні знання, здатність знати і розуміти, знання як діяти (практичне застосування знань у певних ситуаціях), знання як жити (цінності як інтегральний елемент сприйняття та співіснування з ними у соціальному контексті). Компетентності є поєднанням властивостей (відносно знань та їх застосування, ставлень, навичок, умінь та обов'язків), які описують рівень або ступінь, у якому особа здатна їх виконувати»³¹.

Молодий дослідник

Кваліфікації докторського рівня (доктор філософії) мають бути повністю узгоджені із загальною Рамкою кваліфікацій ЕНЕА на основі результатно-орієнтованого підходу, а також визначені дескриптори (вимоги, характеристики, ознаки) результатів кожного з трьох циклів вищої освіти на національному та інституціональному рівнях і отримали назву «Дублінські дескриптори». Для докторського циклу освіти Дублінські дескриптори визначені таким чином:

- майбутній докторант повинен демонструвати системне розуміння галузі знання та предмета дослідження;
- демонструвати здатність замислити проект, реалізувати його, адаптувати процес дослідження до академічних вимог;
- внести шляхом оригінального дослідження значний вклад у розвиток галузі знань, оприлюднити отримані результати в національних і міжнародних наукових виданнях;
- бути здатним до критичного аналізу, оцінки та синтезу нових і складних ідей;
- уміти спілкуватися з колегами та професійною спільнотою в галузі знань;
- повинен бути перспективним із дослідницького та професійного погляду для технологічного, соціального і культурного розвитку знань суспільства.

31

Рашкевич Ю. М. Болонський процес та нова парадигма вищої освіти : монографія / Ю. М. Рашкевич. – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2014. – С. 11.

32

Порядок підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах) від 23 березня 2016 р. № 261 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=248945529>

33

Порядок підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах) від 23 березня 2016 р. № 261 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=248945529>

34

Порядок підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах) від 23 березня 2016 р. № 261 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=248945529>

Це фактично визначення основних компетентностей майбутнього доктора філософії європейського зразка.

Освітньо-наукова програма аспірантури закладу вищої освіти (наукової установи) має включати не менше чотирьох складових, що передбачають набуття аспірантом таких компетентностей відповідно до Національної рамки кваліфікацій України:

- здобуття глибинних знань зі спеціальності (групи спеціальностей), за якою (якими) аспірант (ад'юнкт) проводить дослідження, зокрема засвоєння основних концепцій, розуміння теоретичних і практичних проблем, історії розвитку та сучасного стану наукових знань за обраною спеціальністю, оволодіння термінологією з досліджуваного наукового напрямку;
- оволодіння загальнонауковими (філософськими) компетентностями, спрямованими на формування системного наукового світогляду, професійної етики та загального культурного кругозору;
- набуття універсальних навичок дослідника, зокрема усної та письмової презентації результатів власного наукового дослідження українською мовою, застосування сучасних інформаційних технологій у науковій діяльності, організації та проведення навчальних занять, управління науковими проектами та / або складення пропозицій щодо фінансування наукових досліджень, реєстрації прав інтелектуальної власності;
- здобуття мовних компетентностей, достатніх для представлення та обговорення результатів своєї наукової роботи іноземною мовою (англійською або іншою відповідно до специфіки спеціальності) в усній та письмовій формі, а також для повного розуміння іншомовних наукових текстів з відповідної спеціальності³².

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії є самостійним розгорнутим дослідженням, що пропонує розв'язання актуального наукового завдання в певній галузі знань або на межі кількох галузей, результати якого становлять оригінальний внесок у суму знань відповідної галузі (галузей) та оприлюднені у відповідних публікаціях³³.

Аспіранти користуються правами здобувачів вищої освіти, визначеними Законом України «Про вищу освіту». З метою належного проведення наукових досліджень аспіранти і докторанти також мають право на:

- вільний доступ до всіх видів відкритої наукової інформації, наявної у вищих навчальних закладах (наукових установах), бібліотеках і державних архівах України;
- отримання методичного і змістовного наукового консультування щодо власного дослідження від наукового керівника (консультанта), для аспірантів (ад'юнктів) – на чіткий розподіл обов'язків між науковими керівниками у разі призначення вченою радою вищого навчального закладу (наукової установи) двох керівників;
- безпечні та нешкідливі умови для проведення наукових досліджень, забезпечення належно обладнаним місцем для наукової роботи;
- академічну мобільність, що реалізується відповідно до Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 серпня 2015 р. № 579 (Офіційний вісник України, 2015 р., № 66, ст. 2183);
- академічну відпустку, зокрема за станом здоров'я, у зв'язку з вагітністю та пологами, для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку, відповідно до законодавства³⁴.

Протягом строку навчання в аспірантурі аспірант зобов'язаний виконати всі вимоги освітньо-наукової програми:

- здобути теоретичні знання, уміння, навички та інші компетентності, достатні для продукування нових ідей, розв'язання комплексних проблем у галузі професійної та / або дослідницько-інноваційної діяльності;
- оволодіти методологією наукової та педагогічної діяльності, а також провести власне наукове дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та / або практичне значення;
- захистити дисертацію.

Науковий керівник аспіранта

Наукова складова освітньо-наукової програми передбачає проведення власного наукового дослідження під керівництвом одного або двох наукових керівників та оформлення його результатів у вигляді дисертації.

Науковий керівник, який є доктором наук, може здійснювати одночасне наукове керівництво (консультування), як правило, не більше п'яти здобувачів наукових ступенів, включаючи здобувачів наукового ступеня доктора наук. Науковий керівник, який має ступінь доктора філософії, може здійснювати одночасне наукове керівництво роботою над дисертаціями, як правило, не більше трьох здобувачів наукового ступеня доктора філософії³⁵.

Науковий керівник аспіранта:

- здійснює наукове керівництво роботою над дисертацією;
- надає консультації щодо змісту і методології наукових досліджень аспіранта;
- контролює виконання індивідуального плану наукової роботи та індивідуального навчального плану аспіранта;
- відповідає перед вченою радою вищого навчального закладу за належне та своєчасне виконання обов'язків наукового керівника³⁶.

П'ять принципів дії керівника закладу освіти, які можна порадити керівнику докторської підготовки:

1. Активна позиція. Взаємодій із середовищем позитивно і впевнено.
2. Пильність. Відстежуй стан середовища, щоб переконатися у тому, що воно залишається здоровим і не починає занепадати.
3. Терплячість. Відтерміновуй винагороду і не шукай миттєвих результатів.
4. Прозорість. Завжди будь відкритим до огляду й перевірки.
5. Проектування. Створюй системи, які спеціально пристосовані до використання людьми, враховують індивідуальні потреби та відповідають спроможності людини³⁷.

Основні критерії забезпечення якості докторських програм

Задля результативного визначення основних критеріїв забезпечення якості докторської підготовки звернемося до європейського досвіду, зокрема Естонської незалежної агенції забезпечення якості вищої освіти (ЕККА)³⁸:

1. Перший блок критеріїв та вимог присвячений оцінюванню якості проведення докторської підготовки:
 - вимоги до освітньої програми та навчальних результатів з точки зору забезпечення її якості здебільшого спрямовані на:
 - кореляцію з місією і стратегією інституції та потребами ринку праці;
 - узгодженість змісту освітньої програми зі стандартами, форм і методів з цілями і завданнями освітньої програми;
 - отримання конкретних навчальних результатів;

35

Порядок підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах) від 23 березня 2016 р. № 261 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=248945529>

36

Порядок підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах) від 23 березня 2016 р. № 261 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=248945529>

37

Єфімова С. М., Королюк С. В. Лідерство та інклюзивна освіта : навчальний курс та методичний посібник / за заг. ред. А. А. Колупаєвої. – К. : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2011. – С. 26–27.

38

Линьова І. О. Основні критерії забезпечення якості докторських програм у європейському науково-дослідницькому просторі: естонський досвід // Педагогічний процес: теорія і практика. – К., 2015. – Вип. 1–2 (46–47). – С. 120–126.

- високий рівень вимог до викладацького складу інституції спрямований на забезпечення якості освітніх програм, особливо задля постійного розвитку і освітніх програм, і персоналу;
 - критеріями забезпечення якості дослідження, окресленими через вимоги до студентів та окрім високого рівня підготовки абітурієнтів, велика увага приділяється активності студентів: зворотний зв'язок, мобільність, прийняття рішень.
2. Другий блок оцінює викладацький склад, матеріальну базу та фінансове забезпечення – ресурси:
- задля якісного забезпечення програми дослідження необхідно достатнє фінансування;
 - потужна матеріальна база;
 - відповідність викладацького складу інституції.
3. Третій блок критеріїв спрямований на оцінку успішності, стабільності та перспективності проведених досліджень.

Висновок

Отже, на нашу думку, можна окреслити кілька груп основних вимог до організації та забезпечення якості докторських програм. Перша група стосується визначення статусу докторських програм і докторантів; друга – ролі керівництва й атестації програмами; третя – ролі підтримки на рівні держави та інституцій інновацій, зростання мобільності та гідне фінансування. Якщо перша і друга група вимог уже знайшла своє відображення у Законі України «Про вищу освіту» та у «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах)» і мають імплементуватися протягом наступних років, то до реального впровадження принципів третьої групи необхідно реформування фінансування державою створеної системи підтримки інновацій.

Практичне завдання

«Розроблення профілю молодого дослідника»

1. Визначте 3 основних функції для профілю молодого дослідника.
2. Для кожної функції сформулюйте ключові компетентності молодого дослідника.

Шаблон для виконання завдання

Функція	Знання	Уміння	Комунікація	Автономність і відповідальність

Практичне завдання

«Розроблення профілю керівника докторської програми»

1. Визначте 3 основних функції для профілю керівника докторської програми.
2. Для кожної функції сформулюйте ключові компетентності керівника докторської програми.

Шаблон для виконання завдання

Функція	Знання	Уміння	Комунікація	Автономність і відповідальність

Список рекомендованих джерел

1. Вступне слово до проекту ТЮНІНГ – гармонізація освітніх структур в Європі (внесок університетів у Болонський процес) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.unideusto.org/tuningeu/images/stories/documents/General_Brochure_Ukrainian_version.pdf
2. *Рашкевич Ю. М.* Болонський процес та нова парадигма вищої освіти : монографія / Ю. М. Рашкевич. – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2014. – 168 с.
3. Розвиток системи забезпечення якості вищої освіти в Україні: інформаційно-аналітичний огляд / за заг. ред. В. Лугового, С. Калашнікової. – К. : ДП «НВЦ «Пріоритети», 2015. – 84 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ihed.org.ua/images/doc/04_2016_Rozvitok_sisitemi_zabesp_yakosti_VO_UA_2015.pdf
4. Методичні рекомендації з розроблення освітніх програм 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ihed.org.ua/images/doc/04_2016_rozroblennya_osv_program_2014_tempus-office.pdf
5. Національна рамка кваліфікацій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-p>
6. Порядок підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах) від 23 березня 2016 р. № 261 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=248945529>

Тема 3. Командне лідерство у процесі підготовки молодого дослідника в університеті

У кожного лідера свій шлях. Копіювання лідерської поведінки інших людей не приводить до зародження власної. Можна сказати, що лідерство – це мистецтво, яке багато в чому ґрунтується на життєвій активності та творчості людини. При цьому витоки лідерства сховані всередині моделі світу та індивідуальній філософії лідера. Вся його поведінка є лише відображенням фрагментів цієї філософії, яку, на жаль, не зможе точно передати навіть сам лідер.

О. Євтіхов³⁹

Теоретичний матеріал

Еволюція поглядів на сутність лідерства

За останні сто років погляди на феномен лідерства оновлювалися швидкими темпами, кожне десятиріччя з'являлися нові смисли та підходи. Теорії ототожнювали лідерство або з особистістю керівника, або із соціальним процесом. Останнім часом науковці роблять спроби інтегрувати ці два підходи, особливо у сфері освіти, цьому сприяє специфіка закладу вищої освіти, де прояв лідерства вимагається не тільки від керівника, але й від науково-педагогічного персоналу, студента-аспіранта та ін.

Концепція лідерства науковцями розглядається у різних площинах: лідерство як позиція в організації, посада, роль; лідерство як набір індивідуальних якостей; лідерство як навички; лідерство як поведінка, стиль; лідерство як процес, як парадигма управління⁴⁰. Дослідники лідерства в освіті, користуючись множиною моделей, є прихильниками різних теорій для пояснення цього феномену у закладах освіти: від бюрократичних, формальних, політичних моделей (менеджеральне, транзакційне лідерство), з прихильністю до авторитарних стилів управління та визначальної ролі керівника освітньої установи, до командних, нелінійних моделей (трансформаційне, постмодерне, емоційне, етичне, розподілене, лідерство-служіння тощо), з орієнтацією на демократичні норми, цінності та активну участь співробітників в управлінні закладами вищої освіти⁴¹.

Розвиток суспільних відносин спричинив появу нових парадигм і технологій управління, в тому числі і в освіті. Реформування освіти в Україні, академічна і фінансова автономія закладу вищої освіти, дотримання ним принципу відповідальності за результати своєї діяльності, прописані в Законі України «Про вищу освіту»⁴², проекті Закону України «Про освіту»⁴³, актуалізує потребу запровадження саме лідерської парадигми в управлінні закладом освіти.

Суспільні трансформації породжують потребу у новій парадигмі управління, яка асоціюється зі змінами як у закладі вищої освіти, так і в суспільстві в цілому, має справу не із середньостатистичною людиною, а із творчою особистістю, зі своїми потребами у самовираженні, самореалізації, повазі, апелюванні до честі та гідності, урахуванні власних інтересів і точок зору тощо. Лідерство виникає через взаємодію лідера та послідовників і є результатом міжособистісних стосунків, які ґрунтуються на відкритості та довірі, на впливові та авторитеті. Лідерство створює загальнокомандну культуру у закладі освіти на основі спільно виробленої візії та спільних цінностей. Саме у трикутнику «лідер – послідовники – процес управління» актуалізується потреба у напрацюванні лідерських якостей, компетентностей, стилів поведінки як лідера, так і послідовників, та у відпрацюванні командної взаємодії у колективі⁴⁴.

39

Євтіхов О. В. Стратегии и приемы лидерства: теория и практика. – СПб : Речь, 2007. – 238 с.

40

Day D. The nature of leadership [Text] / D. V. Day, J. Antonakis (Eds.). – 2-nd ed. – SAGE Publications, 2012. – 608 p.

41

Линьов К. О. Лідерство у контексті еволюції підходів до осмислення феномену в освіті / Костянтин Линьов // ScienceRise: Pedagogical Education. – Volume 8 (4). – August 2016. – Режим доступу: http://journals.urau.ua/sr_edu/article/view/76221

42

Закон України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/ru/1556-18>

43

Проект Закону України «Про освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1

44

Линьов К. О. Управління закладом середньої освіти на основі парадигми лідерства / Костянтин Линьов // Освітologia. – № 5. – 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvitologia.kubg.edu.ua/numbers/26-arkhiv-nomeriv-2016-roku/50-5-2016-roku.html?showall=&start=8>

45

Lambert L. A Framework for Shared Leadership // Educational Leadership: Beyond Instructional Leadership. – 2002. – Volume 59. – № 8. – P. 37–40. – URL: <http://www.ascd.org/publications/educational-leadership/may02/vol59/num08/A-Framework-for-Shared-Leadership.aspx>

46

Bolden R., Petrov G., Gosling J. Tensions in Higher Education Leadership: Towards a Multi-Level Model of Practice // Higher Education Quarterly. – 2008. – № 10. – URL: <https://ore.exeter.ac.uk/repository/bitstream/handle/10036/4229/bolden9.pdf?sequence=6>

47

Bush T. Theories of Educational Leadership and Management [Text] / T. Bush. – 4-th ed. – London : SAGE Publications, Inc., 2011. – 232 p.

48

Lynch M. A Guide to Effective School Leadership Theories. – NY : Routledge, 2012. – 232 p.

49

Lambert L. A Framework for Shared Leadership // Educational Leadership: Beyond Instructional Leadership. – 2002. – Volume 59. – № 8. – P. 37–40. – URL : <http://www.ascd.org/publications/educational-leadership/may02/vol59/num08/A-Framework-for-Shared-Leadership.aspx>

Важливо

Лідерство розглядається не як зусилля однієї особи, а як спільні зусилля. Ідеться не про чітке розподілення певних зобов'язань між лідерами і тими, хто за ними слідує, а про колективні зацікавлені (політичні) дії. Суть такої форми лідерства полягає у спільному навчанні, у створенні цінностей і знань шляхом колективних і об'єднаних зусиль⁴⁵.

Висновок

Сучасні теорії лідерства суттєво відрізняються від попередніх, вони виникають у певну історичну епоху в суспільстві, що переходить до інформаційної стадії свого розвитку як спосіб управління нестандартними та творчими особистостями, вони відображають суспільні зміни, суспільні трансформації. Лідери включають послідовників разом з їхніми інтересами, ідеями, позиціями, мотиваціями у процес лідерства. «Лідерство більше не є атрибутом окремих осіб, але є контекстуально вбудованим процесом, який з'являється з динамічних відносин між різними виконавцями»⁴⁶.

Колегіальні моделі лідерства

На особливу увагу в рамках підготовки молодих дослідників в університеті заслуговують **колегіальні моделі лідерства**, до яких відносяться:

- трансформаційне лідерство (transformational leadership);
- лідерство участі / залучення (participative leadership);
- дистрибутивне лідерство (distributed leadership);
- розподілене лідерство (shared leadership);
- лідерство на основі співробітництва (collaborative leadership);
- лідерство, засноване на цінностях (values-based leadership)⁴⁷ тощо.

Дистрибутивне лідерство (distributed leadership) передбачає широке залучення співробітників до управління організацією та висуває тези, що будь-яка організація спроможна стати ефективною за таких умов:

- компетентності не тільки керівника, але і її працівників;
- здатності швидко запроваджувати в життя ініціативи працівників;
- ідентифікації кожного працівника зі спільною долею організації, заснованої на довірі;
- докладання колективних зусиль;
- ненав'язливої координації виконуваних робіт⁴⁸.

Поштовхом до подальших пошуків технологій управління стала поява теорії спільного лідерства, яка передбачає наявність бажання і готовності співробітників та інших зацікавлених сторін добровільно брати на себе зобов'язання щодо участі у врядуванні організації. Теорія базується на змінах у культурі організації, фокусується на солідарності, повазі, взаємній довірі у колективі, це, скоріше, напрям до самообслуговування, самоуправління у закладі вищої освіти⁴⁹.

Колегіальні моделі лідерства ґрунтуються на загальному наборі спільних цінностей, які виникають у результаті співпраці молодого дослідника, керівника докторської програми, адміністрації університету, інституту, факультету, керівників кафедр і лабораторій, інших стейкхолдерів, та передбачають:

- Створення позитивних міжособистісних взаємовідносин. Позитивні взаємовідносини не складаються самі по собі – лідеру необхідно докласти зусиль для їх формування та підтримки.
- Знання особистих цілей кожного суб'єкта лідерського процесу. Послідовники, скоріше, беруть на себе індивідуальну та колективну відповідальність, якщо їхні потреби та бажання визнаються і задовольняються.

- Формування відчуття приналежності до соціуму. Людині властиво співвідносити себе із групою. І що успішніша ця група, то більше бажання у її членів з нею ототожнюватися. Формування та підтримка лідером групових норм і цінностей, які поділяються всіма членами, розвиток у співробітників почуття корпоративності сприяють укріпленню позиції лідера.
- Розв'язання міжсуб'єктних конфліктів. Конфлікт є природною складовою соціальної взаємодії. Лідер при виникненні конфлікту може сприяти прояву його змісту та надати допомогу послідовникам у конструктивному його вирішенні. Таким чином, конфлікт може бути засобом (каталізатором) розвитку співробітників та організації.
- Навчання послідовників лідерській поведінці та управлінській взаємодії. Сила лідера багато в чому ґрунтується на силі та професіоналізмі його послідовників.
- Сприяння ініціативності та розподілення відповідальності. Надання послідовникам можливості проявляти ініціативні дії, що передбачає їх готовність прийняти відповідальність за результат, сприяє більшому розвитку ділових та особистісних якостей послідовників.
- Формування команди. Успішність діяльності організації багато в чому залежить від злагодженості роботи її членів. Тому навчання співробітників роботі у команді, орієнтованої на взаємодопомогу та підтримку, є важливим показником цінності лідерства.
- Діалогічність спілкування. Діалогічність взаємодії лідера зі співробітниками, його відкритість до отримання будь-якої достовірної інформації сприяє формуванню у нього більш точного уявлення про реальність і трансляції організаційно-значимих норм і цінностей⁵⁰.

Колегіальні моделі лідерства, орієнтовані на командну взаємодію, ставить перед молодим дослідником і керівником докторської програми низку вимог⁵¹:

- вони повинні мати у своїй основі міцні особистісні цінності, які роблять важливі позитивні впливи на своє життя, організацію, де вони працюють, та світ у цілому;
- постійно проявляють свій лідерський потенціал навіть у простих щоденних завданнях, що у довгостроковій перспективі робить їхні організації та їхнє оточення успішними;
- цінності та лідерство – продукт внутрішньої роботи людини над самим собою, а тому критично важливо розуміти, хто ви є і у що ви вірите;
- розуміють, що лідерство, засноване на цінностях, включає в себе і процес, і результат;
- це ті люди, які знають, що для досягнення успіху командної взаємодії вони можуть і повинні підтримувати цінності, які стають фундаментом їхньої культури та основою діяльності. Цінності відображаються у політиці та процедурах, у лідерській поведінці, розумінні різноманітності шляхів розвитку;
- орієнтовані на цінності лідери створюють орієнтовані на цінності групи, команди, організації, сім'ї та громади. Лідери мають вплив на інших через стандарти, яких вони дотримуються, через рішення, які приймають, через поведінку, яку демонструють, через філософію, яку сповідують.

Лідерство на основі співробітництва

Молодий дослідник, наукові керівники, керівник докторської програми – безпосередні учасники процесу підготовки та розвитку професійних кадрів для сфери освіти. Але не варто забувати і про адміністрацію університету, інституту, факультету, керівників кафедр і лабораторій та про зовнішнє (відносно університету) коло стейкхолдерів: заклади освіти та наукові установи, на базі яких проводяться дослідження; управління освітою різного рівня, зацікавлене у підготовці якісних фахівців; органи місцевого самоврядування, зацікавлені у розвитку територій тощо. У результаті формується поле взаємодії, співробітництва різних інституцій та особистостей, яке акцентує потребу у лідерстві на основі цінностей – лідерство співробітництва (collaborative leadership).

50

Евтихов О. В. Стратегии и приемы лидерства: теории и практика. – СПб.: Речь, 2007. – 238 с.

51

Kraemer H. Jr. Summary: From Valuesto Action: The Four Principles of Values-Based Leadership. – Business News Publishing. – URL: <https://play.google.com/books/reader>

52

Rubin H. Collaborative leadership: developing effective partnerships for communities and schools / Hank Rubin. – 2nd. ed. – Corwin, 2009. – P. 98–99.

53

Оуэн Х., Ходжсон В., Газзард Н. Призвание – лидер: Полное руководство по эффективному лидерству. – Пер. с англ. – Днепропетровск : Баланс Бизнес Букс, 2005. – С. 252.

54

Оуэн Х., Ходжсон В., Газзард Н. Призвание – лидер: Полное руководство по эффективному лидерству. – Пер. с англ. – Днепропетровск : Баланс Бизнес Букс, 2005. – С. 260.

Завдання лідерства на основі співробітництва:

- бути лідером, який бере відповідальність за розвиток та успіх команди для досягнення спільної мети;
- культивувати спільну візію для всіх учасників взаємодії;
- залучати у команду представників усіх зацікавлених сторін і тих, від кого залежить прийняття рішень;
- показувати привабливість перспектив взаємодії та враховувати потреби кожного партнера у співпраці;
- забезпечити служіння індивідуальних та інституційних інтересів на благо процесу та результату співробітництва тощо⁵².

Команда повинна демонструвати синергетичний ефект, коли результати спільної діяльності є набагато кращими, ніж сукупні результати роботи її членів, якщо б вони працювали відокремлено. Особистості у команді відчують результати дії синергії на собі, що є додатковим чинником мотивації. Високоєфективні команди відрізняються від груп працюючих разом співробітників високим рівнем узгодженості дій, що створює довіру, спільні цінності, важливість ідентифікації себе з командою тощо (рис. 1).

У світі проявляється потреба у новому способі мислення, згідно з яким набувають ваги якості взаємостосунків у команді, довіра та відвертості, а щоб вони проявилися, необхідно запровадити нову структуру та новий спосіб роботи. Лідерство на основі співробітництва приводить до прояву:

- командного духу;
- співвіднесення своїх особистих цілей із цілями організації;
- відчуття причетності до досягнення загальної мети;
- гордість за те, що ми – частина закладу освіти.

Нехтування принципами лідерства на основі співробітництва призводить до:

- осуду, критики закладу освіти та його керівництва;
- активності тільки у час, коли це безпосередньо вимагається керівником;
- покладення вини на оточуючих людей чи на систему;
- мотивації виключно грошима;
- пошуку іншої діяльності⁵³.

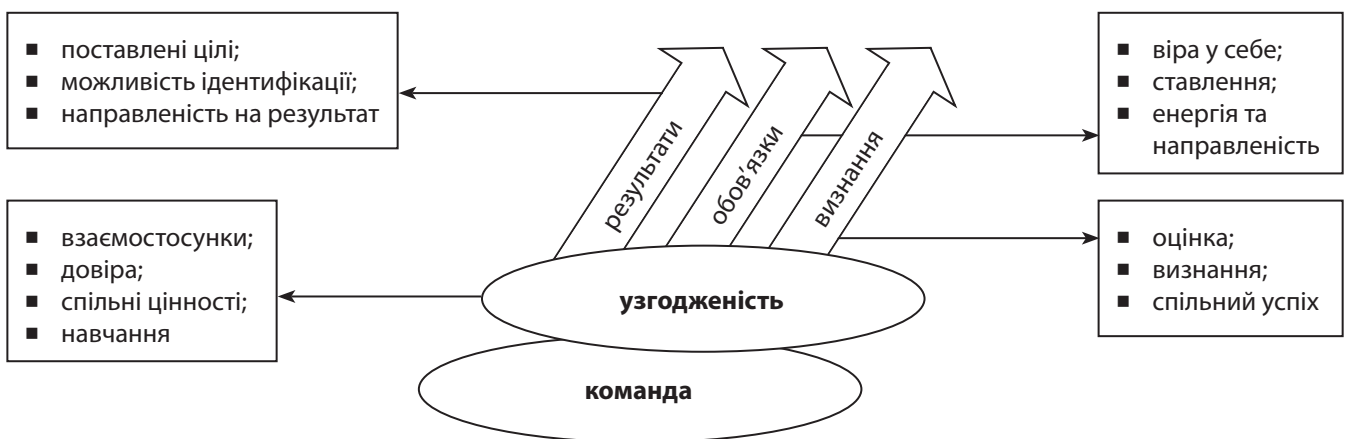

Рис. 1. Спільні риси високоєфективних команд (складено на основі джерела⁵⁴)

Висновок

Таким чином, лідерство є неперервним динамічним соціальним процесом, воно має прояв у трикутнику «лідер – послідовники – процес управління». Лідери включають послідовників разом з їхніми інтересами, ідеями, позиціями, мотиваціями у процес лідерства. Роль лідера полягає у засвоєні названих вище ціннісних принципів, навчанні ним послідовників та у безперервному професійно-особистісному розвитку разом з ними.

Колегіальні моделі лідерства, орієнтовані на командну взаємодію, зокрема лідерство на основі співробітництва, створюють значні переваги:

для установи:

- чітке узгодження з пріоритетами університетів (наукових установ);
- краще командне розуміння і мотивація колективу;
- мережа лідерів, які працюють разом;

для команди:

- більш ефективна дослідницька група;
- підвищення якості досліджень, мотивації та стимулів для команди;
- більш ефективне використання ресурсів;
- поліпшення результатів досліджень (публікації, гранти тощо);
- чітке планування наукових досліджень;

для дослідника і керівника докторської підготовки:

- поліпшення навичок слухання, вміння працювати в команді та створення команди;
- розуміння специфіки різних команд, командних ролей і функції лідера команди;
- зацікавлення допомагати своїй команді, забезпечення досягнення цілей дослідження.

Індивідуальне практичне завдання

«Розроблення профілю молодого дослідника та керівника докторської програми в університеті на засадах лідерства»

1. Визначте 3 основні функції для профілів молодого дослідника та керівника докторської програми, що є актуальним у контексті теорії лідерства на основі співробітництва.
2. Для кожної функції сформулюйте ключові компетентності молодого дослідника та керівника докторської програми у контексті теорії лідерства на основі співробітництва.

Шаблон для виконання завдання

Функція	Знання	Уміння	Комунікація	Автономність і відповідальність

Список рекомендованих джерел

1. *Бланшар К.* Лідерство: к вершинам успеха. – СПб : Питер, 2011. – 368 с.
2. *Маквелл Дж.* Розвись лідера в собі / пер. з англ. Н. Гербіш. – К. : Брайт Стар Паблішинг, 2013. – 184 с.
3. *Kraemer H. H. Jr.* Summary: From Values to Action: The Four Principles of Values-Based Leadership. – Business News Publishing. – URL: <https://play.google.com/books/reader>
4. *Bush T.* Theories of Educational Leadership and Management [Text] / T. Bush. – 4-th ed. – London : SAGE Publications, Inc., 2011. – 232 p.
5. *Оуэн Х., Ходжсон В., Газзард Н.* Призвание – лидер: Полное руководство по эффективному лидерству. – Пер. с англ. – Днепропетровск : Баланс Бизнес Букс, 2005. – 384 с.
6. *Johnson H. H.* Becoming a Values-Based Leader. – Charlotte, NC: Information Age Publishing, Inc., 2012. – 86 p.

Тест

1. Чи є правильним твердження: «Якість – це сукупність рис та характеристик продукту чи послуг, що визначають спроможність його / їх задовольнити потреби споживача. Вона розглядається як головний критерій успішної діяльності ЗВО?»

- так;
- ні.

2. Установіть відповідність між поняттям та його визначенням:

Якість освіти		це специфічний вид суспільної діяльності, що спрямована на підтримку і поліпшення якості й результативності функціонування галузі в цілому, а також загальноосвітнього, культурного та професійного рівнів тих, хто навчається
Управління якістю освіти		це показник співвідношення цілей та результату, міри досягнення мети. ЗВО є навчально-виховним закладом, що надає освітні послуги. Ними є навчання, виховання і розвиток особистості

3. Із поданих визначень оберіть те, що відображає суть поняття «якість освіти»:

- збалансована відповідність певного освітнього рівня (загальної середньої, професійно-технічної, вищої тощо) численним потребам, цілям, умовам, затвердженим освітнім нормам і стандартам, яка встановлюється для виявлення причин порушення цієї відповідності та управління процесом поліпшення встановленої якості;
- це процес переведення якості освіти як об'єкта управлінського впливу в стан, що характеризується заздалегідь визначеними й обґрунтованими показниками якості освіти;
- це соціальна категорія, за допомогою якої визначається стан і результативність освітнього процесу. Вона характеризується різними аспектами діяльності загальноосвітнього навчального закладу.

4. Із поданого переліку оберіть Дублінські дескриптори (основні компетентності майбутнього доктора філософії):

- майбутній докторант повинен демонструвати системне розуміння галузі знання та предмета дослідження;
- бути пильним. Відстежувати стан середовища, щоб переконатися у тому, що воно залишається здоровим і не починає занепадати;
- внести шляхом оригінального дослідження значний вклад у розвиток галузі знань, оприлюднити отримані результати в національних і міжнародних наукових виданнях;
- бути здатним до критичного аналізу, оцінки та синтезу нових і складних ідей;
- мати активну позицію. Взаємодіяти із середовищем позитивно та впевнено;
- повинен бути перспективним із дослідницького та професійного погляду для технологічного, соціального і культурного розвитку знань суспільства.

5. Чи є правильним твердження: «Компетентність – динамічна комбінація знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти?»

- так;
- ні.

6. Із поданого переліку оберіть Дублінські дескриптори (основні компетентності майбутнього доктора філософії):

- майбутній докторант повинен демонструвати системне розуміння галузі знання та предмета дослідження;
- демонструвати здатність замислити проект, реалізувати його, адаптувати процес дослідження до академічних вимог;
- бути ключовим елементом у створенні наукової культури, що ґрунтується на більш ефективній співпраці;
- бути здатним до критичного аналізу, оцінки та синтезу нових і складних ідей;
- уміє спілкуватися з колегами та професійною спільнотою в галузі знань;
- проектувати. Створювати системи, які спеціально пристосовані до використання людьми, враховують індивідуальні потреби та відповідають спроможності людини.

7. Чи є правильним твердження: «Ключовими поняттями нової методології розробки, перегляду, розвитку, впровадження і оцінювання навчальних програм для кожного з освітніх циклів (ступенів), визначених Болонською декларацією, є компетентності та результати навчання».

- так;
- ні.

8. Чи є правильним твердження: «Компетентності містять знання і розуміння (теоретичні знання, здатність знати і розуміти, знання як діяти (практичне застосування знань у певних ситуаціях), знання як жити (цінності як інтегральний елемент сприйняття та співіснування з ними у соціальному контексті)»?

- так;
- ні.

9. Чи є правильним твердження, що: «Компетентності є поєднанням властивостей (відносно знань та їх застосування, ставлень, навичок, умінь та обов'язків), які описують рівень або ступінь, у якому особа здатна їх виконувати».

- так;
- ні.

10. Установіть відповідність між поняттям та його визначенням:

Компетентність		системно-цілісний процес формування результатів навчання, охоплює всі рівні, починаючи з рамок кваліфікацій і закінчуючи навчальною дисципліною
Компетентнісний підхід		динамічна комбінація знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти

11. *Із поданого переліку оберіть вимоги до керівника докторської програми:*

- демонструвати системне розуміння галузі знання та предмета дослідження;
- бути пильним. Відстежувати стан середовища, щоб переконатися у тому, що воно залишається здоровим і не починає занепадати;
- внести шляхом оригінального дослідження значний вклад у розвиток галузі знань, оприлюднити отримані результати в національних та міжнародних наукових виданнях;
- бути здатним до критичного аналізу, оцінки та синтезу нових і складних ідей;
- бути перспективним з дослідницького та професійного погляду для технологічного, соціального і культурного розвитку знань суспільства.

12. *Із поданого переліку дескрипторів компетентностей оберіть ті, що відповідають знанням і умінням:*

- спілкування в діалоговому режимі з широкою науковою спільнотою та громадськістю в певній галузі наукової та / або професійної діяльності;
- розроблення та реалізація проектів, включаючи власні дослідження, які дають можливість переосмислити наявне та створити нове цілісне знання та / або професійну практику і розв'язання значущих соціальних наукових, культурних, етичних та інших проблем;
- найбільш передові концептуальні та методологічні знання в галузі науково-дослідної та / або професійної діяльності і на межі предметних галузей;
- ініціювання інноваційних комплексних проектів, лідерство та повна автономність під час їх реалізації;
- критичний аналіз, оцінка і синтез нових та складних ідей;
- соціальна відповідальність за результати прийняття стратегічних рішень;
- здатність саморозвиватися і самовдосконалюватися протягом життя, відповідальність за навчання інших.

13. *Із поданого переліку дескрипторів компетентностей оберіть ті, що відповідають автономності і відповідальності:*

- спілкування в діалоговому режимі з широкою науковою спільнотою та громадськістю в певній галузі наукової та / або професійної діяльності;
- розроблення та реалізація проектів, включаючи власні дослідження, які дають можливість переосмислити наявне та створити нове цілісне знання та / або професійну практику і розв'язання значущих соціальних наукових, культурних, етичних та інших проблем;
- найбільш передові концептуальні та методологічні знання в галузі науково-дослідної та / або професійної діяльності і на межі предметних галузей;
- ініціювання інноваційних комплексних проектів, лідерство та повна автономність під час їх реалізації;
- критичний аналіз, оцінка і синтез нових та складних ідей;
- соціальна відповідальність за результати прийняття стратегічних рішень;
- здатність саморозвиватися і самовдосконалюватися протягом життя, відповідальність за навчання інших.

14. *Чи є правильним твердження, що: «Лідерство є неперервним динамічним процесом, який проявляється у взаємостосунках «лідер – послідовники», тоді як роль лідера полягає у засвоєні вищеназваних ціннісних принципів, навчанні ним послідовників та професійно-особистісному розвитку разом з ними»?*

- так;
- ні.

15. *Із поданого переліку принципів оберіть базові принципи «Зальцбург I»:*

- докторські програми (PhD) забезпечують поширення знань через проведення оригінальних наукових досліджень;
- докторські програми є важливою частиною університетської стратегії і політики;
- різноманіття європейських докторських програм як потужний аспект, що має бути підкріплений їх високою якістю;
- докторські програми мають виконуватися протягом визначеного часу: 3 або 4 роки навчання;
- підтримка інноваційних структур для проведення міждисциплінарних докторських досліджень;
- зростання мобільності: забезпечення як географічної, так і міждисциплінарної та міжнародної співпраці з університетами та іншими партнерами;
- забезпечення необхідного фінансування: розвиток якісних докторських програм потребує належного і стабільного фінансування;
- вища освіта базуватиметься на майстерності у дослідженнях і таким чином сприятиме розвитку інновацій і творчості у суспільстві;
- кількість дослідників (із високим рівнем володіння науково-дослідними компетентностями) має зростати;
- докторанти є молодими дослідниками, які роблять важливий внесок у розвиток науки;
- ключову роль відіграють наукові керівники та атестація роботи. Оцінювання результатів базується на прозорій угоді про взаємну відповідальність між докторантом, науковим керівником та інституцією;
- досягнення «критичної маси» (достатньої кількості): перехід до міжнародної, національної та регіональної співпраці;
- докторські програми мають забезпечувати високу якість дисциплінарного наукового дослідження та більшою мірою доповнюватися міждисциплінарними та міжгалузевими програмами.

16. *Із поданого переліку принципів оберіть базові принципи «Зальцбург II»:*

- інституційна політика докторської підготовки ґрунтується на дослідницькій стратегії;
- чітко визначено відповідальність у взаємовідносинах «докторант – керівник – навчальний заклад»;
- докторанти є молодими дослідниками, які роблять важливий внесок у розвиток науки;
- ключову роль відіграють наукові керівники та атестація роботи. Оцінювання результатів базується на прозорій угоді про взаємну відповідальність між докторантом, науковим керівником та інституцією;
- досягнення «критичної маси» (достатньої кількості): перехід до міжнародної, національної та регіональної співпраці;
- наукове керівництво визначено ключовим аспектом забезпечення якості та має бути колективною роботою з чітко визначеними обов'язками головного керівника, контролюючого органу, докторанта, докторської студії, науково-дослідної групи та установи.

17. *Із поданого переліку оберіть вимоги до наукового керівника:*

- бути пильним. Відстежувати стан наукового середовища, щоб переконатися у тому, що воно залишається здоровим і не починає занепадати;
- внести шляхом оригінального дослідження значний вклад у розвиток галузі знань, оприлюднити отримані результати в національних та міжнародних наукових виданнях;
- бути здатним до критичного аналізу, оцінки та синтезу нових і складних ідей;
- відповідати за формування спільного бачення дослідження;
- мати активну позицію. Взаємодіяти із науковим середовищем позитивно і впевнено.

18. *Установіть відповідність між поняттям та його визначенням:*

Стандарти освітньої діяльності		сукупність мінімальних вимог до кадрового, навчально-методичного, матеріально-технічного та інформаційного забезпечення освітнього процесу вищого навчального закладу і наукової установи
Стандарти вищої освіти		сукупність вимог до змісту та результатів освітньої діяльності вищих навчальних закладів і наукових установ за кожним рівнем вищої освіти в межах кожної спеціальності

19. *Із поданого переліку оберіть підходи до забезпечення якості докторських програм у Європейському освітньо-дослідницькому просторі:*

- рівень докторської підготовки розглядається як зона перетину Європейського простору вищої освіти та Європейського дослідницького простору;
- одним із пріоритетів було визначено забезпечення якості (в тому числі і докторських програм), що є основою розвитку ENEA та здійснюється на таких рівнях: загальноєвропейському, національному і рівні ВНЗ;
- докторські програми необхідно розглядати як частину неперервного процесу реалізації трициклової вищої освіти; центральним компонентом третього циклу є розвиток знання через оригінальне та самостійне дослідження;
- докторська підготовка є не тільки третім циклом у системі структури кваліфікації ENEA (FQ – ENEA), але і першим етапом кар'єри молодого дослідника;
- докторським програмам мають бути притаманні студентоцентрований та компетентнісний (результатний) підходи;
- чітко визначено відповідальність у взаємовідносинах «докторант – керівник – заклад освіти»;
- досягнення «критичної маси» (достатньої кількості): перехід до міжнародної, національної та регіональної співпраці.

20. *Оберіть компетентності, які має включати освітньо-наукова програма аспірантури закладу вищої освіти (наукової установи), що передбачають набуття аспірантом:*

- здобуття глибинних знань зі спеціальності (групи спеціальностей);
- оволодіння загальнонауковими (філософськими) компетентностями;
- здобуття підприємницьких навичок;
- набуття універсальних навичок дослідника;
- здобуття мовних компетентностей;
- оволодіння ІКТ-компетентностями.

21. Чи є правильним твердження: «Науковий керівник, який є доктором наук, може здійснювати одночасне наукове керівництво (консультування) зазвичай не більше п'яти здобувачів наукових ступенів, включаючи здобувачів наукового ступеня доктора наук»?

- так;
- ті.

22. Чи є правильним твердження: «Протягом строку навчання в аспірантурі аспірант зобов'язаний виконати всі вимоги освітньо-наукової програми: здобути теоретичні знання, уміння, навички та інші компетентності, достатні для продукування нових ідей, розв'язання комплексних проблем у галузі професійної та / або дослідницько-інноваційної діяльності, оволодіти методологією наукової та педагогічної діяльності, а також провести власне наукове дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та / або практичне значення і захистити дисертацію»?

- так;
- ні.

Навчальне видання

Линьова Ірина Олексіївна

**Підготовка та розвиток
молодих дослідників в університеті
на основі парадигми лідерства**

Навчальний посібник

Літературний редактор *І. Трохлеб*
Комп'ютерне верстання *Н. Карякіної*

Формат 60x84/8. Ум. друк. арк. 4,65. Наклад 300 пр. Зам. 512

ДП «НВЦ «Пріоритети»
01014, м. Київ, вул. Петра Болбочана, 8, корп. 6
тел./факс: 254-51-51

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК №3862 від 18.08.2010

Tempus

Education for
Leadership,
Intelligence and Talent
Encouraging

